



Absztraktfüzet

A vallás szerepe a politika alakításában IV. Szélsőségek és szélsőségesek

Maróth Miklós: Mit jelent a szélsőség az iszlámban?

Ha áttekintjük az arab nyelv terminusait, akkor azt kell látnunk, hogy az európai politológia bizonyos terminusai alkalmatlanok a közel-keleti valóság leírására, más esetekben pedig a közel-keletiek vették át az európai terminusokat, de definiálatlanul, homályos értelemben használják azokat.

Ha az utóbbi két évszázad reformtörekvéseit nézzük végig az iszlám világában, azt tapasztaljuk, hogy az egymást követő reformer generációk egyre közelebb sodródnak a theokratikus állam eszményéhez, de a szerzők gondolataik kifejtése során egyre távolodnak a vallás lényegét alkotó gondolatoktól.

Az előadás ennek a kettősségnek az értelmezésében keresi a „szélsőség” terminus jelentését.

Petruska Ferenc: Miért fordulnak a szélsőségesek a joghoz?

Minden közel-keleti keresztény közösségek ellen elkövetett agresszió általában széleskörű sajtóvisszhangot kap, mégis jóval kevésbé ismert az ezeket kísérő sajátos eljárás mód (lawfare), amely a hadijog megsértésének valós, vélt vagy akár megrendezett eseteinek felhasználásával valósul meg. A lawfare célja többek között a keresztények elleni támadásokból eredő jogsértések leplezése, illetve a büntetőjogi felelősség el- és áthárítása. A jogot ez esetben szélsőségesek használják fel politikai céljaikra, sőt eleve ők kezdeményeznek büntetőeljárásokat. A lawfare valláshoz kapcsolódó, de politikai célú felhasználása valósul meg akkor is, amikor a szólásszabadságot és az rendészeti fellépést kívánják korlátozni a jog felhasználásával. Ennek tipikus esete, amikor vélt vagy valós rendőrségi túlkapásokat peres ügyekben támadnak meg, és a rendészeti intézkedés valódi okát nem az elkövetett bűncselekménnyel, hanem az elkövető vallási hovatartozásával kívánják magyarázni, illetve amikor elhallgatják a valóban ilyen motivációjú cselekmények hátterét. A szerző részletesen bemutatja, milyen lehetőségek alkalmazhatóak a jog visszaélészerű felhasználásának kivédésére (counterlawfare), valamint a kontinentális jogrendszerben élők számára egy könnyebben értelmezhető tipológiát állít fel a lawfare jelenségének teljesebb megértéséhez.



Nagyné Rózsa Erzsébet: Radikalizmus és államiság: az Iszlám Állam kísérlete

Az Iszlám Állam nevű terrorszervezet a 2010-es évek közepének nemzetközi és közel-keleti regionális agendáján a legnagyobb közös fenyegetésként jelent meg. Radikális ideológiájával, területszerzésével és a fennálló nemzetközi rend „semmibe vételével”, illetve helyette a nemzetállaminál jóval tágabban értelmezhető kalifátus iránti lojalitás megkövetelésével a társadalmi és politikai rend megváltoztatását ígérte. Kísérlete a kalifátusnak, mint a muszlim hívők közössége politikai formájának helyreállítására megbukott, azonban téynyere – lokálisan és globálisan – egyrészt magát a nemzetközi rendet kérdőjelezte meg; másrészt bizonyította, hogy a társadalmi változás programja az iszlám radikálisan értelmezett ideológiájával összekapcsolva erre a rendre nézve valós fenyegetést jelent.

Tüske László: Radikalizmus és államiság: a Hezbollah kísérlete

A Hezbollah eredeti követelése a megszállt területek felszabadítása és a muszlim közösség új államformába terelése. A közel negyven éves síita mozgalom napjainkra számottevő közel-keleti fegyveres erővé nőtte ki magát az Iráni Iszlám Köztársaság folyamatos támogatása mellett. Hogyan lehetséges, hogy a libanoni síita párt képviselőket küld a libanoni parlamentbe és részt vesz a kormány munkájában is? Milyen kilátásai vannak egy közel-keleti rendszer-ellenes politikai szerveződésnek? Az előadás ezeket a kérdéseket járja körül.

Takács László: Szent Columbanus és a frank világi és egyházi elit

Az ír Szent Columbanus közel negyvenéves volt, amikor társaival együtt 590-ben elhagyta Beannchor (angol átírásban Bangor) monostorát, és hittérítőként elindult Európába. Columbanus, akinek nevéhez olyan híres monostorok alapítása kapcsolódik, mint Luxeuil vagy Bobbio, azonnal szoros kapcsolatba került Burgundia uralkodójával, Gontrammal (532–592), aki monostoralapításában hathatósan támogatta az ír szerzetest. Columbanus kapcsolata töretlenül szoros volt az uralkodói udvarral első pártfogója halála után is, később azonban különböző ügyekben következetesen képviselt álláspontja miatt, amelyek közt egyaránt voltak politikai és egyházi vonatkozású keresztény erkölcsi és liturgikus, egyházfegyelmi kérdések, szembekerült a helyi egyházi és világi arisztokráciával, aminek következtében Columbanus „számúzték”, ami az esetében azt jelentette, hogy vissza kellett volna térnie Írországba. Az események rekonstruálásában és értelmezésében nemcsak a róla szóló, Bobbioi Jonas által írt életrajz van segítségünkre, hanem Columbanus fennmaradt levelei is támpontot nyújtanak ahhoz, hogy lássuk, hogyan vezetett az ír szerzetes radikális álláspontja helyzete megrendeléséhez és ellehetetlenüléséhez.



Lakatos Máté: Ğāhiliyya, iszlám és élcsapat – három kérdés Sajjid Quṭb gondolatrendszerének terminusai kapcsán

Sajjid Quṭb (1906–1966) a Muzulmán Testvériség vezető ideológusa, akinek gondolatai nagy hatást gyakoroltak és gyakorolnak mind a mai napig a radikális, fundamentalista iszlamista mozgalmakra. Az elmélet egy ideális forma, mely a gyakorlatban nem mindig valósul meg teljesen, ugyanakkor a döntéshozatal során fontos tényezőnek számít, ezért politikai elemzések során is érdemes figyelembe venni.

Az elméletek vázát annak terminusai alkotják, éppen ezért előadásomban három olyan kérdésre kísérlek meg választ adni, melyek Quṭb gondolatrendszerének terminusai köré szerveződnek, és így értékes adalékokkal járulhatnak hozzá Quṭb tanainak megértéséhez. A három kérdés a következő: (1) Van-e olyan nyugati fogalom, mely megfelel a Ğāhiliyyának? (2) Miért a Ğāhiliyya terminust használja Quṭb a kufr helyett? (3) Nincs más isten, csak a politika?

Kaló József: A dzsiháid emírje - Abdullah Juszuf Azzam politikai és valláselméleti tevékenysége

Abdullah Juszuf Azzam sejk, akit a Dzsihád Emírjének is neveztek, palesztin származású vallástudós volt. A szovjet-afgán háború kirobbanását követően vált a megszállók elleni harc fő ideológusává. Arra kérte a muszlimokat, hogy gyűljenek össze a hitetlen agresszió áldozatainak védelmében, szabadítsák fel a muzulmán földeket az idegen uralom alól, és erősítsék meg a muszlim hitet. Hangsúlyozta a vallási erőszakot, azt prédikálva, hogy „azok, akik hisznek abban, hogy az iszlám virágozhat [és] győzedelmeskedhet dzsiháid, harc és vér nélkül, megtévesztettek, és nem értették meg a vallás természetét”. Annak ellenére, hogy Azzam arra összpontosított, hogy legitim iszlám kormányt hozzon létre Afganisztánban, elképzelései a teológia elmozdulásához vezettek, amelynek globális következményei lettek. Az afganisztáni viszonyok miatt Azzam ötletei végül a vallási terrorizmus propagandán és transznacionális hálózatokon keresztüli terjedéséhez vezettek jóval az ország határain túl.

Horváthné Varga Polyák Csilla: Szélsőséges „politikai vallásosság” a Mao-éra utolsó évtizedében

Mao Zedong 1949-től, a Kínai Népköztársaság megalapításától kezdve lényegében haláláig, 1976-ig irányította Kínát. Kormányzásának időszakához tartozik a kommunista állam-berendezkedés, valamint a szocialista gazdasági rendszer kialakítása Kínában. Az 1950-es évek végén elindított „Nagy Ugrás” politikájának katasztrofális következményei miatt Mao mint első számú vezető egy időre háttérbe szorult. A hatalmának visszaszerzése és megszilárdítása érdekében 1966-ban elindított Kulturális Forradalom ideológiai alapját Mao gondolatai adták. A maoizmus egyfajta szélsőséges politikai vallásosság alapjává vált Kínában a Mao-éra utolsó évtizedében. Előadásomban vizsgálom ezen vallásosság kánonját, tartalmát, intézményi kereteit, himnuszát,



istenségét, további prófétáit, a Mao köré épült személyi kultuszt, kapcsolódását a kínai vallásosság más, korábbi elemeihez, megjelenését a kínai mindennapokban, valamint Mao halálát követő utóéletét és hatását.

Szovák Kornél: Szélsőséges irányzatok, szélsőséges személyek a középkorban

A középkor világában nem nehéz mai fogalmaink szerint szélsőségekre akadni, ezek között politikai jellegűek csakúgy előfordulnak, mint vallásiak. A hivatalos történetírás értékelése e tekintetben sajátos, a később eredményesnek, tehát előre mutatónak bizonyult irányzatokról és személyiségekről leveszi a szélsőség bélyegét, míg másokra, mert nem érti cselekedeteik mozgatórugóit, ráragasztja azt. Saját koruk is meghasonlással fordult egyikük-másikuk felé, megdöbbenve tapasztalta az elvekből valósággá vált gyakorlatot, más esetekben ugyanakkor a kései utókor értékelésével szemben az életszentség jelét látták az elvekhez történő szigorú ragaszkodásban. Az előadás példákkal szemlélteti a fenti állításokat, és arra törekszik, hogy a jelenséget érdemben értékelje.

Marsai Viktor: Őrségváltás Szomáliában – a szúfizmustól az as-Sabábig

A szomáli nomád társadalom számára az iszlám ugyan fontos szervezőerőként működött az elmúlt évszázadokban, de csak mérsékelt hatással bírt a politikai szférára. Az elmúlt másfél évszázad történései azonban alapjaiban alakították át ezt a hozzáállást, és azzal jártak, hogy Afrika szarva a fundamentalista vagy kifejezetten erőszakos irányzatok melegágyává vált, amelyek meghatározó szerepet játszanak a politikai életben is. Az as-Sabáb vagy a szomáli Iszlám Állam sokak szemében nem a szélsőségesség, hanem a nacionalizmus és a működő közigazgatás megtestesítője lett, amely súlyos következményekkel jár a szomáli mindennapok vonatkozásában.

Sayfo Omar: Az egyiptomi filmipar harca a vallási szélsőségek ellen

A különböző iszlamista mozgalmak és terrorszervezetek évtizedek óta kihívások elé állítják az arab kormányokat. Különösen igaz ez Egyiptomban, ahol a Muszlim Testvérek társadalmi térnyerése és különböző fegyveres csoportok ténykedése jelentős politikai és biztonsági gondokat okoz már az 1970-es évek óta. A szélsőségek elleni küzdelem a populáris kultúra térfelén is zajlik.

Gemal Abdel Nasser elnök 1963-ban helyezte állami irányítás alá az ország legbefolyásosabb és a szunnita muszlim világ egyik legtekintélyesebb vallási intézményét, az al-Azhar, Hoszni Mubarak elnök pedig 1994-ben az intézményre bízta a média cenzúráját. Az egyiptomi filmipar, melynek szekuláris szereplői számos produkciójukban teszik nevetség és kritika tárgyává az iszlamistákat, az elmúlt évtizedekben számos filmet és televíziós sorozatot készítettek, melyekben az al-Azhar



iránymutatásával közvetítettek mérsékelt vallási üzeneteket a közönségnek. Az előadás egyiptomi muszlim gyermekműsorok példáján keresztül mutatja be az egyiptomi állam, az al-Azhar és a helyi média harcát a vallási szélsőségek ellen.

Novák-Varró Virág: Az Afganisztáni Iszlám Emirátus 2.0, avagy a tálib teokrácia 50 árnyalata

A Tálibán mozgalom megjelenésétől kezdve egy, „az iszlám” alapjain álló állam létrehozását tűzte ki célul Afganisztán határain belül. A szervezet 2021 nyarán másodjára is „lehetőséget” kapott, hogy kialakíthassa a saját meggyőződése, vallási, ideológiai nézetein alapuló államot. Egyelőre úgy tűnik, hogy az Afganisztáni Iszlám Emirátus 2.0 megőrizte az iszlám homályos és elnyomó értelmezését, ugyanakkor kétségtelen, hogy az elmúlt két évtized tapasztalatait beépítve már sokkal árnyaltabb képpel rendelkezik a politikacsínálásról és a regionális dinamikákról, mint a kilencvenes években. Az előadás azt tűzte ki célul, hogy a Tálibán metamorfózisán keresztül bemutassa az állam és vallás általuk ideálisnak tartott kapcsolatát, másrészt, hogy rámutasson a gyakorlatban létrejött (létrejövő) tálib teokrácia ellentmondásaira.